

Önce TL'de istikrar, sonra onarım

Türkiye piyasaları neredeyse iki aydır kesintisiz bir dalgalanma içinde. Bu ilk değil, daha önce de bu tip dalgalanmalar yaşadık. Gerçi bu biraz uzun sürdü ama öncekiler gibi bu da sonsuz bir dalga değil. İster kriz deyin, ister çalkantı, adı her neyse, bu sürecin sonunda da hareket belirli bir kur ve faiz seviyesinde durulacaktır. Ekonomide ve piyasalarda yeni bir denge oluşacaktır. Öncekilerde olduğu gibi aşırı değer kaybeden TL, hızla yükselen faizler ve ucuzlayan hisse senedi fiyatları nedeniyle yabancı talebi bir noktadan sonra başlayacaktır. Ama bu sürecin temel ekonomik göstergeler üzerinde daha uzun süreli belirgin etkileri de olacaktır.

Enflasyon artıyor

TL'nin değer kaybıyla enflasyonda başlayan hızlı yükselişin nereye kadar süreceğini kestirmek zor. Umduğumuzdan daha uzun sürebilir, çünkü beklentilerdeki ve fiyat davranışlarındaki bozulma beklenenden daha derin oldu. Merkez Bankası'nın yıl sonu için yaptığı yüzde 13.4'lik tahmin iyimser kaldı. Pazartesi günü açıklanacak ağustos rakamlarıyla yıllık enflasyon yüzde 17-18 aralığına yükselebilir. Eylülde de artış süreceği gibi görünüyor. Yüzde 20 seviyesi çok uzak değil. Dolayısıyla, Türkiye "yüksek enflasyon ülkesi" sınıfından "çok yüksek enflasyon" ülkesi olmaya doğru gidiyor. Enflasyonun yüzde binlerle ölçüldüğu Venezuela'yı saymazsak, yükselen piyasa ekonomileri grubunda Arjantin'den sonra dünyanın en yüksek enflasyonuna sahip ülkesiyiz. 2000'li yıllarda enflasyonla mücadelede sağladığımız kazanımları kaybediyoruz. Ekonominin bir numaralı önceliği bu gidiş tersine çevirmektir.

Büyüme yavaşlıyor

Geçen yıl yüzde 7'nin üzerinde büyüyen ekonomiyi bu yıl ve 2019'da çok daha düşük büyüme oranları bekliyor. Her şeyden önce TL'nin değer kaybının ortaya çıkaracağı aritmetik bir etki olacaktır. TL olarak ölçülen ve ortalama kurdan dolara çevrilen gayri safi yurt içi hasıla dolar bazında düşecektir. Yani Türkiye uluslararası ölçekte fakirleşecektir. Oysa biz dünyanın en büyük 17'nci ekonomisi olmaktan çıkıp ilk 10'a girmeyi hedefliyorduk. Buna bağlı olarak, kişi başına milli gelir gerileyecek, orta gelir tuzağından çıkmaya çalışırken tuzağın dibine doğru çekileceğiz. Yüksek faiz ve TL'nin hızlı değer kaybıyla piyasadaki yüksek oynaklık nedeniyle birçok işletme önünü görmekte zorlanıyor. Kur ve faiz hareketleriyle bilançoları bozuluyor.

Bu tabloda birçok işletme için yatırım iştahi ve imkânı kaybolmasa bile sınırlanacaktır.

İstihdam artışı sınırlanıyor

Ne kadar yakınsak, ne kadar Őikâyet etsek de Türkiye ekonomisinin istihdam yaratma kapasitesi birçok ekonomiye göre yüksekti.

Mesela, mayıs ayıyla sona eren bir yılda işgücüne 500.000 kişi katılmış, yani bu kadar insan iş talep etmiş. Bu dönemde Türkiye ekonomisi ise 700.000 kişiye istihdam yaratmış. Bu sayede yüksek işsizlik oranı bir ölçüde gerilemişti.

Şimdi yetersiz bulduğumuz bu düzeltmeyi bile arar hale gelebiliriz. Büyüme görünümünün bozulması ve yatırımların yavaşlaması istihdam artışının zayıflaması hatta durmasını getirebilir. Bu ise daha yüksek işsizlik demektir.

Kamu maliyesine baskı...

İçinde bulunulan durumdan çıkış için para politikası kadar hatta belki de daha fazla maliye politikasına görev düşüyor. Türkiye 2009'daki durgunluktan geçici vergi önlemleriyle çıkmıştı.

Yine benzer bir durumla karşılaşılabilir. Ancak mali dengenin bozulması da önemli bir risk olarak karşımızda duruyor. Büyümenin hız kesmesiyle vergi tahsilatları olumsuz etkilenebilir.

Dünkü TL mevduat faizleri üzerindeki vergi oranlarının aşağı çekilmesi gibi adımlarla maliye bir gelir kaybına uğrayabilir.

Öte yandan, faizlerin yükselmesiyle iç borç faiz ödemeleri artıyor, TL'nin değer kaybıyla dış borç faiz ödemelerinin bütçedeki TL karşılığı yükseliyor. Bunlar yabancı olmadığı, geçmişte de yaşanmış gelişmeler. Dolayısıyla, maliyenin başa çıkamayacağı bir durum değil. Ama böylesi baskıların olduğu dönemde harcamaların önceliklendirilmesi, bazı tasarruf önlemlerin hızla uygulamaya girmesi önem kazanıyor.

Dış dengesizlik hafifler mi?

Bu tür krizlerin ya da dalgalanmaların tek faydası ise dış dengedeki kısmi düzeltme olabilir. Değer kaybeden TL'nin ihracatı artırıcı ve ithalatı kısıcı etkisinin yanı sıra, daralan iç pazar nedeniyle firmaların dış satıma daha fazla yönelmek zorunda kalmaları dış ticaret açığını ve dolayısıyla cari işlemler açığını daraltacaktır.

Hatta durgunluğun boyutunun artması halinde Türkiye gibi ekonomiler cari işlemler açığı yerine fazla bile verebiliyorlar.

Ama bu harekete bakıp “Dış denge sorunumuzu çözdük” diye sevinmeyelim; çünkü bu tamamen konjonktürel daralmaya bağlı bir düzeltmedir. Eğer yapıda bir değişme olmazsa ekonominin canlanmasıyla açık tekrar genişlemeye başlar. Tablo bu. Bu tabloda öncelik acilen TL’de istikrarının sağlanmasıdır. Bu, fiyat istikrarının sağlanması için de elzemdir.

Bu arada hasar tespiti yapılmalı ve orta vadede ekonominin görünümünü iyileştirecek adımlar bir program çerçevesinde ve koordinasyon içinde süratle uygulamaya konmalıdır.